երկնաբերձ պայծառացուցեալ, զհոգեղինացն եւ զմարմնականացն առ հասարակ փայլիցեն» = «... կանխագոյն զանցաւորս ժամանակօք ... պայծառուցեալ զհոգեղինացն եւ զմ. զի առ հ. փ.»:

տ· 44· «դաշնաւոր կատարեալ» = «դ· եղեալ» կամ գտեալ, հմմտ. Ագաթ.:

տ· 46· բազմօք կարգա՛ բազում:

տ· 51· «յամենապարգեւողէն Աստուծոյ» = յամենապարգեւ Աստուծոյ, ինչպէս երկիցս ունի Ագաթ. համաձայն դասական լեզուի նկարագրին:

տ· 55· «ի բազմախուռն զումարութիւն արդարեւ» = կարգա՛ արդարոց:

տ· 56· անբաւական զժամանակն առ ի կարգի պատմելոյ: Ի կիր արկանէ = ա· զժ· <գտեալ> առ ի կարգաւ <զնոցունց> պատմելոյ ի գիր ա·»:

տ· 58· զիւորձութիւնս ի վերայ յարձակեալս եւ նոցա = «եւ զնոցա»:

տ· 63· զբարեյաղթութիւն = Դասական մատենագրութեան անսխրելի բարգութիւն. կարգա՛ ըստ իմաստին զբարեպաշտութիւն:

տ· 68· «Յորոց եւ հզօր թագաւորաց խրատիչք էին, զաշխարհակալ կենցաղոյս զհանգամանս ցուցանէին... ամէնիչխանին... = «Որք... զաշխարհակեաց կենցաղս ... ամենիշխանին...»: Կենցաղ ոչ-դասական չքլանի բառ է եւ տեղ չունի Կորեան մատենագրութեան մէջ: Աշխարհակեաց կեանք հմմտ. Ագաթ. եւ փ. Բուզ.:

տ· 97· «ամենայն աստուածակերօն արուեստականացն բարեգործութիւնք» = կարգա՛ «ամենայն տ. արանց եւ կանանցն բ.»: Արուեստական կը նշանակէ «երաժշտական գործիք» որ հոս չի պատշաճիր:

տ· 100· զկնի եկելոցն՝ զմիածնի որդւոյն Աստուծոյ = ուղղէ՛ «Միածին Որդին Աստուծոյ», նախադասութեան ոէրն է «Միածին Որդին»:

տ· 105· «գովէ եւ զհաւատոցն ճշմարտութիւն» = իմա՛ «գովէր զհաւատոցն ճ.»:

տ· 109· «զթեթեւագոյնն՝ բարձրագոյնս անարգամեծարն Քրիստոս, որ սակաւիկ ինչ զծախ իւղոյն յարգէ» = իմա՛ «զթ. բարձրացուցանէ... որ զսակաւիկ ինչ զծախս...»:

տ· 112· եւ զկնոջէն Քանանացւոյ զմեծ հաւատոցն ասէ = ուղղէ՛ «եւ զկնոջն Քանանացւոյ զմեծ հաւատոցն ասէ»:

տ· 114· «Իսկ Պաւղոսի, ի մոլ եղեալ էր = լրացո՛ւր «... <որ> ի մոլ...:

տ· 119· առ իւրոյ մեծ օրինացն... ի վիճատորութիւն դառնայ = կարգա՛ «առ իւրոց մեծարանացն ... ի վիճատորութիւն դ·»:

տ· 126· «զրով նշանակել զքաջութիւնս, [է] տեսանել» = կարգա՛ «զ· նշանակեն զք·, <որպէս է> տեսանել»:

տ· 128· «եւ զոմանս ի Գործս Առաքելոցն երանելոյն Ղուկասի մատենագրեալ» = ուղղէ՛ «եւ զոմանց ... յերանելոյն Ղուկայ մ·» եւ կամ «<զոր> ե· Ղ· <է> մ·»:

տ· 131· «Այլ սրբոյն Պաւղոսի, չորեքտասաներեքումբք թղթովք պատմէ զիւր առաքելակից, եւ նիզակակից...»: = կարգա՛ «Զորոց սուրբն Պաւղոս ի ԺԳ թուղթսն պատմէ, զորս առաքելակից եւ ն.»:

տ· 136· «յողջոյն կատարեալ» = «յո· մատուցեալ»:

տ· 136· «զերանելոյն» = «զերանելացն»:

տ· 140· «ամենայն եկեղեցեօք» = «ա· եկեղեցեաց»:

տ· 142· «զկանանցն պարկեշտելոց» (!) = «աշակերտելոց», ինչպէս ունի տպագիրը:

տ· 144· «աւետարանել» = «աւետարանեալ» կամ «աւետարանէ»:

տ· 145· «զի օրինակ եւ կանոն զկնի եկելոցն պաշտիցի, որպէս զի նոյն իսկ... = կարգա՛ «... եկելոցն լինիցի (կամ թերեւս ընծայիցէ) որպէս զի նոյն ինքն...»:

տ· 148· «որոյ» = «որոց», այս ինքն՝ նախանձաւորաց:

տ· 169· «ո՛ր ի հրեշտակաց, ո՛ր առ ի մխիթանց, ո՛չ ի պարծանս անձանց» = կարգա՛ «ո՛չ ... ո՛չ»:

տ· 182· «եւ հայրենական պատ մեծարեալ պայմանաւ որ առ ի մէնջ հաճեսցի...» = ըստ իմաստին պէտք է ուղղել· «եւ հայրենի խնդիր մեծարեալ պատուաւորաց ի մէնջ հաճեսցի»:

տ· 184· «եւ նոցա քաղցրատուր հրաման հատուցեալ զարդարեսցի» = կարգա՛ «հանգուցեալ (°) կատարեսցի»:

Այս օրինակները բաւական են արդէն համոզելու համար զմեզ, թէ Կորիւնի աշխատութեան մասին վերջին խօսքն ըսելէ յառաջ հարկաւոր է վերականգնել բնագիրը

ձեռագրական եւ մատենագրական տուեալներու վրայ յեցած:

Այս գործին համար տուած է իւր նպաստը Գ. Ֆնտզեան եւ բանասիրութիւնը երախտապարտ պիտի մնայ իրեն:

Հ. Ն. Ա.

Թ. ԱՂԱՏՆԱՆ, Կոմիտաս Վարդապետ: Առաջին հատոր· Իր կեանքն ու գործունէութիւնը: Հրատարակութիւն «Կոմիտասի Օրուան» Պոլսոյ Յանձնախումբի: Տպագր· «Կիւրէմպէրէկ», Կ· Ն· Մագասճեան, Կ· Պոլիս 1931, 8°, էջ 168: Գին՝ 100 դրշ·:

Ուրախութեամբ կ'ողջունենք Պ· Թ· Ագաթանի այս գեղեցիկ գործին երեւումը:

Թէպէտ եւ Ռ· Թէրլէմէզեան 1924ին տուած էր մեզի մեծ վարդապետին կենսագրութիւնը, բայց իբր առաջին եւ համառօտ (96 էջ) գրութիւն՝ չատ պակասներ կը թողուր ան: Ագաթանի այս հատորի ամենամեծ եւ առաջին առաւելութիւնը կենսագրական գծերու ճոխութիւնն է, եւ այս տեսակէտով Թէրլէմէզեանի թողուցած պակասները չատ տեղ կը լրացնէ:

Ուշագրաւ են Ա· Զօպանեանի խօսքերը Կոմիտաս Վարդապետի Թիֆլիսի մէջ սարքած առաջին համերգի մասին (Անահիտ, 1931, Թ· 1—2, էջ 108)· Վարդապետն իր գործունէութեան սկիզբէն արդէն, ուզեց հայ կրօնական եւ դեղջուկ երգը հայ ոճով դաշնաւորել, եւ սակայն այս նպատակին անմիջապէս չհասաւ· «առաջին համերգը զոր տուած էր Թիֆլիս, այն տպաւորութիւնը ձգած էր..., որ հայ երգերը ծայրայեղօրէն բարդ, չափազանց դէրմանական բազմաձայնութեամբ դաշնակուած էին, այնպէս որ բուն մեղեդին մերթ կը խեղդուէր այդ բազմաձայնական կնճռոտ ցանցին մէջ»: Բայց հանճարեղ վարդապետը չտուաւ գտաւ ինք զինքը· ըմբռնեց հայ երգին հարազատ ոգին եւ այս տեսակէտով հրաշակերտներ արտադրեց այնուհետեւ: Այս էական կէտին վրայ դրեց այնուհետեւ: Այս էական կէտին վրայ դրեց Թ· Ագաթան պէտք եղած ուշադրութիւնը չէ նուիրած, ինչ որ իր գեղեցիկ գործին երկրորդ հատորին մէջ կը յուսանք թէ մասնաւոր կերպով պիտի ուսումնասիրէ:

*Մատենագրութեան արժանի է նաեւ Կոմիտաս Վարդապետի նամակը, զոր 1909ի սեպտեմբեր 5ին գրած է Մատթէոս Բ· Կաթողիկոսի: Այս թանկագին նվիրը պ· Ն· Խրիմեան Թ· Ագաթանի տրամադրութեան ներքեւ դրած է, եւ վերջինս իր գրքին ամէնէն կարեւոր էջը կու տայ մեզի՝ գոմիտասի նամակին հրատարակութեամբ: Կոմիտաս Վարդապետ կը գրէ· «Վեհափառ Տէր, քանի տարի է Մայր Աթոռ Ս· Էջմիածնի միաբան եմ: Մտել եմ այս հաստատութեանը ծառայելու նպատակով: Քանի տարուան ընթացքում չըջապատեան ինձ թոյլ չէ տուել այն անելու, ինչ կարող էի, որովհետեւ տեսայ մի քա որպայթ եւ ո՛չ արդարութիւն: Նեարոս թուլացել են, այլ եւս տոկալու ճար դերս թուլացել են, այլ եւս տոկալու ճար դերս թուլացել են, այլ եւս տոկալու ճար դեր